

Tiyatro Kostümlerinin Göstergibilimsel Analizi: “Rumuz Goncagül” Oyunları Örneği

The Semiotic Analysis of Theatre Costumes: The Case of “Rumuz Goncagül” Plays

İnci Seda KIVILCIMLAR

ŞAHİN

Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Sanat ve Tasarım
Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü,
Ankara, Türkiye

ÖZ

Tiyatro sanatı, birçok görsel parametreyi bir araya getirerek bir sanat eseri oluşturmaktadır. Bu sanat eserinin beklediği övgüyü alması ve başarılı olması için görsel parametrelerin seyirciye tam olarak ulaşması gerekmektedir. Kostüm, görsel parametrelerin başında gelmektedir. Karakterin sosyal statüsünü, demografik özelliklerini ve yönetmenin karakterde vurgulamak istediği özellikleri kostüm yoluyla verilebilmektedir. Bu çalışmanın amacı; karakter oluşumunda ve karakterlerin seyirciye iletilmesinde kostümün önemini ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için çalışma grubu olarak seçilen Rumuz Goncagül oyunlarına ait kostüm görsellerinin görsel araştırma yöntemlerinden biri olan göstergibilimsel çözümlemesi yapılmıştır. Adı geçen oyun gerek ödenekli gerekse ödeneksiz pek çok topluluk tarafından sahneye taşınmış ve günümüz tiyatro seyircisiyle buluşmayı başarabilmiş bir yapıttır. Bu nedenle çalışma grubu olarak bu oyun tercih edilmiştir. Devlet tiyatrolarının resmi internet sitesinde oyunun kostümlerine dair sayı olarak daha çok görsel verisi bulunan ve analize uygun bulunan 1997-1998, 2008-2009, 2016-2017, 2022-2023 sezonlarıdır. Bu sezonlarda sahnelenen “Rumuz Goncagül” karakterlerinden; Gülsün, İnsaf Hanım, Sıtkı, Ayşen, Halet Rezaki, Dursun Ali, Refik Mayısöğlü ve Müfit Mürted karakterleri ile sınırlandırılan oyunların kostümleri; Pierce ve Barthes’ın görsel analiz metodları ile analiz edilmiştir. Pierce’nin; gösterge, gösteren ve gösterilen parametreleri kostümün; giysi parçaları, renk, form ve desen bağlamında analiz edilirken, Barthes’ın anlam boyutunda düz anlam ve yan anlamları irdelenmiştir. Araştırmacının yorumu ile ortaya çıkarılan analiz sonucunda ise; yönetmenin karakter oluşumunda kostümdeki görsel kodlardan yararlandığı, kendi perspektifini ve yorumunu kostümlere yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rumuz Goncagül, Kostüm, Karakter Analizi

ABSTRACT

The art of theater creates a work of art by bringing together many visual parameters. In order for this work of art to receive the praise it expects and to be successful, the visual parameters must reach the audience in full. Costume is one of the most important visual parameters. The character's social status, demographic characteristics and the characteristics that the director wants to emphasize in the character can be given through costume. The aim of this study is to reveal the importance of costume in character formation and in communicating the characters to the audience. In order to achieve this aim, a semiotic analysis, one of the visual research methods, of the costume visuals of the Rumuz Goncagül plays selected as the study group was conducted. The aforementioned play is a work that has been brought to the stage by many ensembles, both paid and unpaid, and has managed to meet today's theater audience. For this reason, this play was preferred as the study group. The seasons 1997-1998, 2008-2009, 2016-2017, 2022-2023, which have more visual data on the costumes of the play on the official website of the state theaters and are suitable for analysis are 1997-1998, 2008-2009, 2016-2017, 2022-2023. The costumes of the plays limited to the characters Gülsün, İnsaf Hanım, Sıtkı, Ayşen, Halet Rezaki, Dursun Ali, Refik Mayısöğlü and Müfit Mürted from the characters of "Rumuz Goncagül" staged in these seasons were analyzed with Pierce and Barthes' visual analysis methods. Pierce's parameters of signifier, signifier and signified were analyzed in the context of costume parts, color, form and pattern, while Barthes' plain meaning and connotations were examined in the meaning dimension. As a result of the analysis revealed by the researcher's interpretation, it was concluded that the director benefited from the visual codes in the costume in character formation and reflected his own perspective and interpretation on the costumes.

Keywords : Rumuz Goncagül, Costume, Costume Analysis

Geliş Tarihi/Received 22.02.2024
Kabul Tarihi/Accepted 31.03.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 31.03.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
İnci Seda KIVILCIMLAR ŞAHİN
E-mail: sedakivilcimlergmail.com

Cite this article: Kivilcimlar Şahin, İ. S. (2024). The semiotic analysis of theatre costumes: The case of “Rumuz Goncagül” plays. *Art Vision*, 30(52), 33-48. <https://doi.org/10.32547/artvision.1441517>

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Tiyatro, görsel, işitsel, kinetik göstergelerin kompozisyonundan oluşan bir sahne sanatıdır. Doğru oluşturulmuş bir kompozisyon tiyatro oyununun başarılı olma şansını artıracaktır. Bu kompozisyonu oluşturan etmenlerin başında görsel göstergeler arasında yer alan kostümün etkisi büyüktür. Kaiser'e göre bir kitleye bir hikayenin canlı olarak sunulmasında önemli bir işbirliği olarak görülen kostüm; belli bir dönem, sınıf, topluluk ya da bölgeyle özdeşleşmiş giysi tipi olarak tanımlanmaktadır (Jablon, 2016, s. 10; Ambrose ve Harris, 2012, s. 166).

Tiyatro kostümü ise en genel tanımıyla; seyircinin sahnedeki oyuncu üzerinde gördüğü her türlü giyim parçasına verilen isimdir (Öztay, 2012, s. 18). Diğer bir tanıma göre ise; karakterlerin özgün özelliklerinden bağımsız olarak hazırlanan, çeşitli detay ve aksesuarlara zemin olarak hizmet eden, genel olarak karakterlerin buldukları durum, zaman ve mekânı yansıtan giysilerdir (Ağaç ve Ünlü Çaylak, 2022, s. 154). Bu çalışmanın amacı; Karakter oluşumunda ve karakterlerin seyirciye iletilmesinde kostümün önemini ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için çalışma grubu olarak seçilen 1997, 2008, 2016 ve 2023 sezonlarında farklı yönetmenler tarafından sahnelenen Rumuz Goncagül oyunlarının kostüm görsellerinin (fotoğraflarının) göstergebilimsel çözümlemesi yapılmıştır.

Göstergebilim Nedir? Tiyatro Kostümü ve Göstergebilim

Göstergebilim farklı disiplinler tarafından kullanılan bir okuyuş biçimidir. Göstergebilim, bir kültüre özgü olsun ya da olmasın metinlerin çözümlenmesini ifade etmektedir. Metin, göstergebilimin konusuna giren herşey olabilir. Bir müzik notasından, tabloya, reklam afişinden kültüre özgü davranışlara, sinema filminden, tiyatro gösterilerine, romandan şiire kadar metinler çeşitlilik göstermektedir. Metinler, göstergelerin sistematik olarak çözümlenerek derin anlam yüzeyine ulaşmasını sağlamaktadır. Görünen anlamın dışındaki anlama odaklanan göstergebilim, anlamı parçalara ayırmaktadır. Mitler, metaforlar ve kodlar aracılığıyla anlamı tekrar inşa etmektedir (Civelek ve Türkay, 2020, s. 771-772).

Ertan ve Sansarcı (2016)'ya göre; *Mit*, geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücünün etkisiyle biçim değiştiren, bir tür efsaneleştirilen halk hikayeleri olarak tanımlanmaktadır. *Kod (şifre)*, göstergelerden anlam çıkarmak için kültürel değerlerden alınan ya da öğrenilen her şeydir. Kod, toplum tarafından kabul edilmiş kuralları açıklayan, düzenlenmiş işaretlerden oluşan bir sistemdir. Anlam ya da mesajın sanatçı ve izleyici tarafından aynı şekilde algılanmasını sağlamaktadır. Ortak yaşamdaki her

şey kod olabilir. Örneğin, jestler, giyim tarzı, saç modelleri, renkler vb. *Metafor ise*, bilinmeyen, bilinen bir göstergeye benzeterek anlatmaktır (Ertan ve Sansarcı, 2016, s. 37).

Karaman (2017)'a göre, görüntü veya metnin, kolayca yakalanan, ilk bakışta algılanan içeriği dışında gizli, üstü kapalı anlam içeriği bulunmaktadır. Bu sebeple görünenden görünmeyene, öznellikten nesnellığe, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru bir akış bulunmaktadır (s. 27). Bu akışta göstergebilimin çalışma yöntemleri ve alanları çeşitlilik göstermektedir. Yapılan göstergebilimsel çözümlerler daha çok Peirce, Saussure ve Barthes modellerinin uyarlanmaları yönünde olup her bir çözümleme de kendine özgü bakış açıları içermektedir (Civelek ve Türkay, 2020, s. 780).

Kavram ile işitim imgesini birleştirerek buna gösterge diyen Saussure, bütünü belirtmek için *gösterge* sözcüğünü, kavram yerine *gösterilen* sözcüğünü ve işitim imgesi yerine gösteren sözcüğünü benimsemeyi önermektedir (Ünal, 2012, s. 14). Saussure'e göre göstergenin fiziksel boyutu olarak da tanımlanabilen gösteren ile gösterenlerin oluşturduğu iletinin içeriği biçiminde tanımlanabilen gösterilenin birleşmesi sonucunda göstergeler ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle gösteren somut, gösterilen ise soyuttur (Kınay, 2019, s. 23). Sembolik işaretler sosyal kurallar dâhilinde veya bir kanun üstünlüğü ile nesnelere ifade ederler. Bundan dolayı Peirce'de Saussure gibi sembolik işaretleri, geleneksel işaretler olarak algılamaktadır. Başka bir ifadeyle sembolik işaretler, yorumlayan olmasa kendisini gösterge yapan özelliği yitirecek olan bir göstergedir (Güneş, 2013'den akt. Karacaoğlu, 2019, s. 33).

Göstergelerin sınıflandırması ile ilgili olarak Peirce; görüntüsel gösterge, belirti ve simge olarak başka bir üçlük önermiştir. Peirce'a göre görüntüsel gösterge: belirttiği şeyi doğrudan doğruya temsil edip canlandırmaktadır. Görüntüsel göstergeler, karşılık geldiği nesnelere ile benzer özellik taşıyabilir ancak üzerinde taşıdığı tüm göstergeler görüntüsel olmayabilir (Karacaoğlu, 2019, s. 32). Tiyatroda kostümlerine ait fotoğraflar kostümde yer alan görsel göstergeleri kavramak için yeterli gelse de kostüm üzerinde etkisi olan jest-mimik ve hareketler dolayısıyla kazanılan göstergeleri vermek konusunda yetersiz olmaktadır.

Belirti, nesnesi ortadan kalktığında kendisini gösterge yapan özelliği hemen yitirecek olan ama yorumlayan bulunmadığında bu özelliği yitirmeyecek olan gösterge olarak tanımlanmaktadır. Belirti, iki öge arasındaki gerçek bir çağrışıma dayanır. Dumanın ateşi çağrıştırması belirti örneği olarak gösterilebilir. Simge ise yorumlayan olmasaydı kendisini gösterge yapan özelliği yitirecek olan bir göstergedir. Simge, insanlar arasında bir uzlaşmaya

dayanan bir gösterge olarak tanımlanır. Terazi figürünün adaleti temsil etmesi simge örneği olarak gösterilebilir (Kınay, 2019, s. 25). Tiyatro kostümü açısından ele alındığında ise; kostümler sahnede giysi özelliklerini yitirerek, başka şeyler ifade etmektedirler. Örneğin, kürk giymiş bir oyuncunun soğuktan korunduğu düşünülmez, oyuncunun sınıfsal konumu ve oyunun geçtiği mevsimin kış olduğu gibi bilgiler sağlanmaktadır (Kalkan Kocabey, 2008, s. 60).

Göstergebilim'in diğer mihenk taşlarından biri olan Barthes ise; düzanlamın sürekli olarak yananlam ürettiğini belirtmektedir. Yananlam gösteren ve gösterilenden oluşan bir dizgedir. Yananlam, insanın tarih ve kültür dünyasını bir dizge içerisinde ele almasını sağlar. Yananlam mit ve çağrışım boyutlarına sahip olduğu için öznel yorumları ve sosyokültürel durumları içerir ve ideolojilerin, anlatıların çözümlemesinde kullanılır. "Yananlam düzlemini elinde bulunduran toplumun, incelenen dizgenin gösterenlerinden, göstergebilimcinin ise aynı dizgenin gösterilenlerinden söz ettiği söylenebilir (Bircan, 2015, s. 25). Düzanlam, gösterenin neyi temsil ettiğini, yananlam ise gösterenin bunu nasıl temsil ettiğini belirtir (Demir, Karademir ve Temur, 2022, s. 118). Barthes, bu yaklaşımıyla, anlamlamayı salt gösterenle ilişkili gören diğer göstergebilimcilerden ayrılır (Ünal, 2012, s. 36).

Barthes aynı zamanda moda ve giysi alanında çalışan bir göstergebilimcidir. Barthes, moda fotoğraflarını çözümlerken fotoğrafın, kendi üzerine bilgi veren ikincil bir anlamı ifade ettiğini bu anlamında bir yananlam olarak görünmesi gerektiğini söyler. Böylelikle fotoğraf, bir mit olarak okunabilecektir. Fotoğraf gösterdiği anın düşüncelerinin ve anılarının işin içine katıldığı varlığın özünün romansı bir anlatımıdır (Ünal, 2012, s. 40). Ancak, fotoğrafın bir dil olduğu söylenirse bu hem doğru hem yanlış olur. Yanlış, çünkü gerçeğin benzer bir röprodüksiyonu olan fotoğraf görüntüsü, gösterge olarak adlandırılabilir sürekliliği olmayan hiçbir süresiz partikül içermez: sözcüğü sözcüğüne, bir fotoğrafta, bir sözcüğün ya da harfin dengi yoktur. Ancak, bir fotoğrafın düzenlemesinin, biçiminin, gerçeklik ve fotoğraf hakkında bilgi veren ikinci bir ileti gibi işlediği ölçüde de bu doğrudur: buna yan anlam denir ve dilin alanına girer; oysa fotoğraflar her zaman düzanlam düzeyinde gösterdikleri şeyler düzeyinde yananlamlar yaratırlar: fotoğraf sadece biçemi açısından ve biçimiyle dil olabilir." (Gülmez, 2008'den akt. Ünal, 2012, s. 40).

Barthes (1979)'a göre; giyimsel dili oluşturan parametreler vardır. Bunlardan ilki; parçaların, üstparçaların ya da 'ayrıntılar'ın karşıtlıkları; bunlardaki değişiklikler anlamın değişmesine yol açmaktadır (bir bere ya da melon şapka

giymek aynı anlama gelmez). İkinci olarak; parçaların boydan boya ya da dıştan içe aralarında birleşmesini düzenleyen kurallar; giyimsel söz bütün kuralsız yapım olgularını (toplumumuzda pek rastlanmaz artık bu türlü olgulara) ya da bireysel giyinme olgularını (giysinin boyu, temizlik, eskilik derecesi, kişisel düşkünlükler, parçaların özgür birleşimleri) içermektedir (Barthes, 1979'dan akt. Bircan, 2015, s. 21).

Giyim paradigmaları da uzlaşılara göre dizimlenmektedir. Örneğin siyah ceket, beyaz yaka, siyah papyon dizimi bir akşam yemeğinin göstergesidir. Fakat aynı papyon, beyaz yaka, siyah kuyruklu ceket garsonun göstergesidir. Bu boyutta anlam, paradigmaların dizimi neticesinde oluşmakta, dizim kuralları toplumsal uzlaşımaya dayalı olmaktadır. Smokin ceket, şort, kovboy çizmesi, kep birlikte giyilememektedir. Bu durum giyimdeki dizim kurallarına aykırıdır. Giyime dair birleşimlerin olmazları, sosyal kısıtlamaların teorik olarak olası birleşimleri engellediğini, dizim kurallarının yüksek uzlaşımaya bağlı oluştuğunu göstermektedir (Fiske, 2014'den akt. Ruşan, 2019, s. 86).

Kostümlerin üzerinde taşıdığı kodlar, göstergebilimin ışığında anlam bulabilmektedir. Giysilerde yer alan kodlar, iletişimde kullanılan alışılmış gösterge kodlarından çok, estetik koda yakındır. Göstergebilim sistemini giysilere uyarladığımızda, "gösteren" ve "gösterilen" arasındaki ilişki, burada giysinin formu, rengi, motif veya birtakım başka öğeler ile ifade olunan, çağrıştıran ya da ima edilen sembolik evren arasında kurulur. İşte bu çağrıştıran ya da "gönderme yapılan" alanın nasıl yorumlandığı, bir toplumdan diğerine, bölgeden bölgeye, hatta ilden ile farklılaşmaktadır (Koca ve Kırkıncioğlu, 2016, s. 252).

Eze (2015)'ye göre, kostümü, giysiden ayıran en temel özelliği sembolik bir ifade aracı olmasının yanında bir iletişim aracı olmasıdır (akt. Şener ve Düandar, 2018, s. 62). Bir kişiyi resmetmek ya da o kişiyi diğerlerinden ayırmak için yapılan her işlem oyun kişisi oluşturmada önemlidir. Oyun kişisi oluşturulurken yapılan işlemler dört maddede toplanmaktadır; Fiziksel (cinsiyet, yaş, cüsse, ten rengi), Toplumsal (ekonomik konum, meslek, din, aile ilişkileri), ve her iki boyutun sonuçlarından şekillenen (Yağız, 2006, s. 19). Psikolojik (oyun kişisinin tepkileri, arzuları, beğenileri, dürtüleri) ve Ahlaki (oyun kişisinin değerler sistemini tanımlamak) boyutlarda karakter tasarlanmaktadır (Brockett ve Ball, 2018, s. 47). Kostümden beklenen görevin tamamlanması için kostüm tasarlanırken de bu dört unsurun kostüm tasarımında olması beklenmektedir.

Kostüm tasarımcısı William Ivey Long "Ben işimi temelde birisine başka birisi olması için yardım etmek olarak tanımlıyorum" ifadesiyle kostümün tiyatrodaki işlevini açıklamaktadır (Brockett ve Ball, 2018, s. 399). Barbieri

(2014)'e göre; kostümler sahnede, "giyinmiş bir beden" olarak somutluk kazanarak seyirciyle devam eden bir duysal ve görsel diyalog kurmaktadır (akt. Kıvılcımlar Şahin, 2019, s. 20).

Osman Şengezer (1999)'e göre; kostümün anlamsal bir değeri vardır. Kostümün düşünselliği, anlamsal değeri olması, kendini sadece görülüp seyredilmeye değil, okuyup anlamaya dayalı fikirleri, bilgileri ve de duyguları iletebilmesi ve yoruma katkıda bulunabilmesi kostümün düşünsel yanını oluşturur ve bu da karakter oluşumunda önemlidir (s. 7-15). Mutlu (2017)'ya göre "giyim kuşam sinyalleri" olarak anılan giysi kodları, insanların kendilerine ve diğer şeylere; sınıflarına, statülerine, inançlarına, rollerine, önceliklerine ilişkin tutumlarını giydikleri şeyler aracılığıyla belirten sinyallerdir (s. 124).

Barthes giysinin yalnızca sistem olmayıp aynı zamanda bir gösterge sistemi oluşturduğunu da ortaya koyar. Giysiye gösterge olma özelliğini veren şey giysilere toplum tarafından sayısız anlamların yüklenebilmesidir. Bu şekilde giysi bir örtünme aracı olmaktan çıkar, belli bir kültürün unsuru olduğunu da gösterir. Kültür içerisinde giysi üzerine söylenen sözler, anlam dizgeleri oluştururlar. Bu anlam dizgeleri de sonradan mite dönüşür. Barthes mitleri içerisinde kültürel anlamlar barındıran göstergeler ve yaygın ideolojinin hedeflerine hizmet eden biçimlenmiş bildirişim dizgeleri şeklinde inceler. Barthes, değişik anlamlar verilen giysilerin basit anlamlar dizgesi oluşturduğunu söylerken burada kullanılan sözcüklerin vazifesinin giyimsel özellikler üstlenerek giysilerin çözümlenmesini sağlayacak kodlar oluşturduğunu kasteder. Dolayısıyla sözcüklerin değil biçimlerin oluşturduğu kodlar ve bedenin biçimlendirmesiyle bedene yüklenen anlamlar, giysinin sözel yapısını meydana getirir (Bircan, 2015, s. 22).

Rumuz Goncagül Oyunu ve Karakterleri

Rumuz Goncagül, Oktay Aracı tarafından 1977 yılında kaleme alınmış ve tiyatrodaki ilk gösterimi Rutkay Aziz yönetmenliğinde 1981-1982 sezonunda Ankara Sanat Tiyatrosunda gerçekleştirilmiştir. İlk gösteriminden sonra yazar, 1981-1982 Sanat Kurulu En Başarılı Yazar Ödülü' ne layık görülmüştür (Arayıcı, 2012, s. 173).

Rumuz Goncagül, 70'li yılların İstanbul'unda geçmektedir. Aşkın ve evliliğin bile ticaret kurallarına bağlı olduğunun vurgulandığı Rumuz Goncagül eserinin ana karakterleri İnsaf Hanım ve kızı Gülsün'dür. İnsaf eşini kaybettikten sonra geçim sıkıntısı çekmektedir ve bundan kurtulmak için tek çaresi kızı Gülsün'ü evlendirmektir. Komşuları Ayşen de onları bu konuda destekleyip heveslendirmektedir. Olay örgüsü; İnsaf hanımın tek odasını kiraya verdiği dar gelirli genç "Sitki"; zengin bir mirasyedi olan "Halet Rezaki";

zengin olma hayali olan Karadenizli inşaat işçisi "Dursun Ali", kızları evlenme vaadi ile kandırıp onlardan para kazanan "Refik Mayısoglu" ve yaşı geçmesine rağmen annesinden kopamayan kibar bir beyefendi olan "Müfit Mürted" in "Goncagül"ün evlilik ilanına mektup ile talip olmaları ile başlamaktadır (İri, 2022 , s. 107-110) .

Arayıcı, *çağdaş bir ortaoyunu* olarak kaleme aldığı eserinde, bir kaç sandelye, bir çeyiz sandığı, bir askılıktan oluşan bir dekor uygun bulmaktadır. Dekoru ortaoyunlarında olduğu gibi oyuncuların taşıyabileceğini ve kostümün de aynı şekilde sade olup, aksesuarların eklenip, çıkarılmasıyla sahne değişimlerinin yapılması yazar tarafından belirtilmiştir (Arayıcı, 2012, s. 174-179).

Eserde, giriş sahnesi ve iki ana karakter (Gülsün ve İnsaf) dışında kalan oyuncular ilk sahneye çıktıklarında kendileri tarafından oyundaki rollerini tanıtarak hemen karaktere girmektedirler. Giriş sahnesinde ise; oyun hemen başlatılmış ve bir kaç replik sonrasında; İnsaf karakterinin ağzından; oyunun yazarı, yönetmeni, dekoru ve kostümleri eleştirilmiştir.

"Ben çok hoşnutum böyle dolap beygiri gibi dönmekten sanki. Ama gel de o yazar bozuntusu Oktay Arayıcı'ya, bizim kaltaban yönetmen (...)’a dert anlat. Neymiş efendim, çağdaş bir ortaoyunuymuş. O biçimde oynayacakmışız. Hay biçiminiz batsın (...) Düşünsene perde olmadan, böyle derme çatma dekorlarla, iğreti kostümlerle, aksesuarsız maksesuarsız oyun mu oynanır? Üstüne üsluk, role konsantre olmak da yasak. Hah! Nasıl etkili olacağız peki (...) Yaptığımızın ortaoyunuyla ilgisi olsa bari! (...) hissi dramı rezil ettiler...Bizi de seyirciye maskara" (Arayıcı, 2012, s. 179).

Yöntem

Bu çalışmanın yöntemi nitel araştırma kapsamında yer alan doküman incelemesi çatısı altındadır. Çalışmanın dokümanları fotoğraf olduğu için yöntem; "Ne anlama geliyordur?" sorusunun yanıtını arayan "görsel araştırma yöntemidir." Bedir Erişti (2023)' ye göre; görsel araştırma yöntemleri, araştırma sürecinde olağan bir araştırma bakış açısını daha eleştirel ve derinlemesine bir anlayış ile yapılandırmayı olanaklı hale getirmektedir. Görsel araştırma süreci, araştırmacıya farkına varılmamış bir gerçekliği sunar. Bu gerçeklik, araştırmacının ve katılımcıların doğası çerçevesindeki simgesel ve imaja dayalı anlamlar yoluyla incelenen görsel gerçekliktir. Görsel araştırma yöntemleri sürecinde belirsizliği tanımlama, anlamsal ve kavramsal bir dil oluşturma, ilişkisel ve eleştirel yansıtımlar ortaya koyma, empati geliştirme, araştırmacının kişisel yaklaşımlarını araştırma sürecine kazanım olarak dahil etme, estetik duyarlılıkları hem araştırmacı hem de

katılımcılar adına sorgulama, daha içselleştirilmiş bir anlamlandırma oluşturmak amacıyla işe koşma ve gerçeğin de ötesinde bir gerçekliği somutlaştırma aşamaları yer almaktadır (s. 1-2). Çalışmada elde edilen verilerin analiz edilmesinde kullanılan yöntem ise; ‘Göstergebilim’ yöntemidir. Duncum’a göre göstergebilim çalışmaları bütün kültürel ürün ve süreçlere ilişkin anlamlar oluşturan işaretler dizisi ile ilgilenmektedir (Bedir Erişti, 2023, s. 13). Ruşan (2019)’a göre göstergebilim, maddi kültür çalışmalarında nesnelere kendilerinden başka bir olguya atıfta bulunduğu temel ilkesi ile nesnelere analitik açıdan yapı sökülmesine uğratarak çalışmalar yapmaktadır. İnsanlar arasında iletişimi sağlamak için göstergeler, toplumsal dizgeler olarak, deneyim odaklı öğrenilmişlikler ile kültür üyelerinin uzlaşımına dayanmaktadır. Toplumsal uzlaşım sayesinde gösterge statüsünde iletiler aktarılıp okunabilmektedir (s. 93).

Bu çalışmada; Devlet Tiyatroları internet sitesinde bulunan “Dijital Oyun Kütüphanesinde” yer alan Rumuz Goncagül oyunlarından, çalışma grubunu oluşturan sezonların bilgisi aşağıda maddelenmiştir.

- 1997 -1998 sezonu Ankara Devlet Tiyatrosu, Yönetmen: Işık Toprak, Kostüm Tasarımcısı: Fatma Görgü, Oyun Görseli: 177 adet
- 2008-2009 sezonu Trabzon Devlet Tiyatrosu, Yönetmen: Ege Aydan, Kostüm Tasarımcısı: Gül Emre, Oyun Görseli: 64 adet
- 2016-2017 sezonu Ankara Devlet Tiyatrosu, Yönetmen: İsmet Numanoğlu, Kostüm Tasarımcısı: Özge Akarsu, Oyun Görseli: 338 adet (Araştırmacı tarafından temsil izlenmiştir)
- 2022-2023 sezonu İstanbul Devlet Tiyatrosu, Yönetmen: Zafer Algöz, Kostüm Tasarımcısı: Burcu Melek Bozan, Oyun Görseli: 190 adet.

İlgili sezonlara ait; oyun görselleri araştırmacı tarafından dijital kolaj tekniği ile karakterlerin kostümü ön plana alınarak bir araya getirilmiştir. Bu doğrultuda; Gülsün karakterine ait 15 (1997(3), 2008(4), 2016 (5), 2023 (3)) kostüm görseli, İnsaf karakterine ait 14 (1997(3), 2008(4), 2016 (5), 2023 (2)) kostüm görseli, Sıtkı karakterine ait 8 (1997(2), 2008(2), 2016 (2), 2023 (2)) kostüm görseli, Ayşen karakterine ait 10 kostüm görseli (1997(3), 2008(3), 2016 (2), 2023 (2)), Halet Rezaki karakterine ait 8 (1997(2), 2008(2), 2016 (2), 2023 (2)) kostüm görseli, Dursun Ali karakterine ait 6 (1997(2), 2008(1), 2016 (2), 2023 (1)) kostüm görseli, Refik Mayısoglu karakterine ait 6 (1997(1), 2008(1), 2016 (2), 2023 (2)) kostüm görseli ve Müfit Mürted karakterine ait 5(1997(1), 2008(2), 2016 (1), 2023 (1)) kostüm görseli analiz edilmiştir. Analizde Oktay Arayıcı’nın

Rumuz Goncagül eserinden karakter özellikleri ve sahne bilgileri de yorumlanmıştır.

Çalışma grubunun verileri Pierce’in gösterge, gösteren ve gösterilen üçlemine çözümlenirken, Barthes’ın düzenlem ve yananlam boyutu da analize dahil edilmiştir. Oyunun baş karakteri ve ana karakteri olan; oyuna adını veren Gülsün, Gülsün’ün annesi İnsaf Hanım, Gülsün’ün eş adayları olan; Sıtkı, Halet Rezaki, Dursun Ali, Refik Mayısoglu, Müfit Mürted ve olay örgüsünde etkili bir yeri olan Ayşen karakterlerine ait kostüm görselleri biçim, renk, desen ve giysi parçaları açısından analiz edilmiştir. Kostümlere ait göstergelerin düz anlam boyutu giysi parçaları ve yoruma dayalı olmayan göstergeleri ifade ederken, yan anlam boyutu ise; oyunun geçtiği dönem, oyunun rejisinin aktarmak istediği ana fikir, kostümün içerdiği toplumsal göstergeler gibi unsurların araştırmacı tarafından yorumlanmasıyla oluşturulmuştur. Analiz sonuçları, göstergelerin yorumlanması açısından toplumsal ya da bireysel farklılıklar içerdikleri için sonuçların genellenmesi olanaklı değildir. Duncum bu durumu; “sosyal ve post yapısal göstergebilim, imajların ve farklı izleyicilerin farklı bakış açıları arasındaki anlamın yanıt gerektiren doğasını ortaya koymaya çalışmaktadır” ifadesi ile açıklamaktadır. Göstergebilim araştırmaları herhangi bir doğruyu ispat etme amacını taşımaz, anlamlandırma sınırlarını genişletmeyi amaçlamaktadır. (Bedir Erişti, 2023, s. 14-64).

Bulgular

Bu bölümde, Rumuz Goncagül oyununun karakterlerine ait kısa bilgilendirmeler ve karakterlerin kostümlerine dair incelemeler yer almaktadır. Gülsün, İnsaf Hanım, Sıtkı, Ayşen, Halet Rezaki, Dursun Ali, Refik Mayısoglu, Müfit Mürted olarak sekiz ana karakterin kostümleri yıllara göre; giysi parçası, form, renk, desen ve biçim açısından incelenmiştir. Ayrıca, görsellerin anlamsal düz anlam vey an anlam olarak analiz edilmiştir. Yan anlamların çıkarılmasında kostümlerin; renk, dekolte ve kullanım şekilleri ve karakterin özellikleri dikkate alınarak araştırmacı tarafından belirlenmiştir.

Gülsün Karakteri

İnsaf Hanımın, ahlakı bozulmasın diye ilkokuldan sonra eğitim hayatı noktalanın, namuslu yetiştirilmiş, bir yandan kiracıları Sıtkı’ya yakınlık duyarken, bir yandan da “Goncagül” rumuzuyla koca arayan, görüşmeye gittiği ve hayatta baş başa kaldığı ilk erkek olan, kadınlara karşı kötü emelleri olan Refik’e tutulan ev kızı (Pala, 2009, s. 142).

Görsel 1.

Gülsün Karakterinin Kostümleri (Devlet Tiyatroları, 2024).

Rumuz Goncagül'ün en önemli karakterlerinden Gülsün'ün temsillerdeki kostümleri yukarıdaki görselde yer almaktadır. Kostümler genel olarak incelendiğinde; Gülsün'ün evde geçen sahneleri, adayları gizlenerek görmeye gittiği sahneler, adaylarla buluştukları sahneler ve Halet Rezaki karakterinin evine kimliklerini gizleyerek gittiği sahne ve Sıtkı ile evlenmeye karar verdikleri sahnelerde farklı kostümlerin kullanıldığı ya da mevcut kostümlerine eklenen giysi unsurları ile göstergebilimsel olarak fark yaratılmak istendiği görülmektedir. Aşağıda yer alan tabloda kostüm analizi açıklanarak belirtilmiştir.

Tablo 1.

Gülsün Karakteri Kostüm Çözümlemeleri

Yıl	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
1997	Beyaz gömlek ve Maksi çiçek desenli mavi etek	Gülsün'ün giriş sahnesi kostümü	Düz anlam: Gömlek ve etek Yan anlam: Masumiyet, namus ve hayalperestlik
	Yakası firfir detaylı siyah puantiye desenli maksi sarı elbise	Gülsün'ün final sahnesi kostümü	Düz anlam : Elbise Yan anlam: Yeni oluşumlara açık, enerjik ama hala ürkek
	Kırmızı çiçek desenli şalvar, siyah üzerine renkli desenli yemeni	Gülsün'ün gizlenme sahnesi kostümü	Düz anlam: Bohçacı kadın Yan anlam: Gizlenmiş, ürkek ve meraklı
2008	Balon kollu lila rengi çiçek desenli penye bluz üzerine bordo üzerine çiçek desenli midi boy daire etekli jile	Gülsün'ün genel sahne kostümü	Düz anlam: Elbise Yan anlam: Masum, enerjik ve görünmek isteyen genç kadın
	Lila rengi çiçek desenli bluz , koyu lila rengi şalvar, bej ve kırmızı çiçek desenli yemeniler	Gülsün'ün Halet Rezak'ının evindeki sahne kostümü	Düz anlam: Bohçacı kadın Yan anlam: Gizlenmiş, ürkek ve meraklı
	Siyah-beyaz küçük pötikareli, kısa balon kollu önü pilikaşeli, yakası siyah saten parça geçirilmiş derin U yakalı elbise, tayt benzeri siyah şeffaf çorap	Gülsün'ün eş adaylarıyla görüşme sahnesi kostümü	Düz anlam:Elbise Yan anlam: Cesur, havai, kendinden farklı

2008	Canlı pembe rengi saten çarşaf	Gülsün'ün eş adaylarına gizlenerek baktığı sahne kostümü	Düz anlam: Kapanmak Yan anlam: Gizlenmek isteyen ama daha çok dikkat çeken
	Beyaz gömlek, siyah süveter ve kahverengi üzerine koyu kahve pötikareli dizde biten pilikaşeli cepli etek	Gülsün'ün eş adaylarıyla görüşme sahnesi kostümü	Düz anlam: Gömlek-süveter-etek Yan anlam: Masum, gizemli, hem dikkat çekmek isteyen hem de az görünür olan(karşıt anlam)
2016	Beyaz gömlek üzerine giyilen V yakalı önden düğmeli kırmızı jile ve gelin telli duvak Dekoltesiz, önden düğmeli, şömizye yakalı dizde biten truvakar kollu çiçekli elbise	Gülsün'ün final sahnesi kostümü	Düz anlam:Gelin Yan anlam:Masum, hedefine ulaşmış ve geleneksel
	Genel sahne kostümü üzerine giyilen yeşil hırka, çiçek desenli şalvar	Gülsün'ün genel sahne kostümü	Düz anlam: Elbise Yan anlam: Geleneklerine bağlı, masum hanım hanımcık
	Bej renkli trençkot, güneş gözlüğü	Gülsün'ün Halet Rezak'ının evindeki sahne kostümü Gülsün'ün eş adaylarına gizlenerek baktığı sahne kostümü	Düz anlam: Bohçacı kadın Yan anlam: Gizlenmiş, ürkek ve meraklı
2023	Sarı renkli, kısa balon kollu, midi etek ucu firfir detaylı kare yaka elbise	Gülsün'ün eş adaylarıyla görüşme sahnesi kostümü	Düz anlam: Elbise Yan anlam: Masum, eğlenceli, umutlu genç kadın
	Somon rengi ,erkek yakalı önden düğmeli kloş etekli beli kemerli çiçek desenli elbise, duvak	Gülsün'ün final sahnesi kostümü	Düz anlam: Gelin Yan anlam: Huzurlu, kendini gerçekleştiren (hedefini elde etmiş)ve geleceğe umutla bakan genç kadın
	Gülkurusu renkli saten çarşaf	Gülsün'ün eş adaylarına gizlenerek baktığı sahne kostümü	Düz anlam: Saklanmak Yan anlam: Gizlenmek isteyen ama daha çok dikkat çeken

Tablo 1. incelendiğinde; Gülsün karakterinin kostümlerinde renklerin sarı ve kırmızı tonlarında olduğu, desen açısından çiçekli desenlerin, form olarak belden kesik, kum saati formunun tercih edildiği görülmektedir. 2008 sezonunda kostüm renkleri daha koyu ve soğuk renklerdir, form açısından da "H" formda kostümlerin olduğu görülmektedir. 2008 sezonu haricinde kalan diğer bütün sezonlarda kostümlerde dekoltenin oldukça ölçülü kullanıldığı ve bu durumun "Gülsün" karakterinin "yeni açmış gül yani Goncagül" olduğunun vurgulanması için kullanıldığı düşünülmektedir. Gülsün kimi zaman masum, kimi zaman eğlenceli, kimi zaman gizlenen, kimi zaman cesur bir karakter örgüsündedir ve kostümlerinde de bu göstergeler okunabilmektedir.

"Rumuz Goncagül" olarak Gülsün karakteri metindeki ana

karakterlerden birisidir. Olay örgüsü Gülsün ve annesi İnsaf hanım çerçevesinde gelişmektedir. Diğer karakterlerin anlatımında da bu karakterle olan ilişkiler ve bunlara ilişkin göstergeler yer almaktadır. Arayıcı'nın çizdiği karaktere ait göstergeler, kostüm göstergeleri ile paralellik göstermektedir.

İnsaf Karakteri

Kocasından kalan emekli aylığıyla geçim sıkıntısı çeken, kızı Gülsün'le birlikte kirada oturduğu ve namus kalesi dediği ahşap evin bir odasını, bir bekâra kiraya vermek zorunda kalan, iyi yürekli ev kadını; yaşı geçmekte olan kızını evlendirmek için didinen, bu uğurda ziyaret edilmedik, adak adanmadık yatır bırakmayan, son bir ümitle evlenme ilanı yoluna başvuran, bu ilana karşılık verenlerden biriyle kızı adına konuşmaya gittiğinde, içinde beklenmedik duygular yeşeren iyi yürekli ev hanımı (Pala, 2009, s. 142).

Görsel 2.

İnsaf Hanım Karakterinin Kostümleri (Devlet Tiyatroları, 2024).

Görselde yer alan "İnsaf Hanım" in kostümleri genel olarak incelendiğinde; ev sahnelerinde, damat adayları ile görüşmeye gittikleri sahnelerde ve Müfit Mürted karakteri ile bulunduğu sahnelerde kostüm değişikliğine ihtiyaç duyulduğu görülmüştür. Bu kostüm değişikliği bazı sahnelerde kıyafet unsuru ekleme yoluyla yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda kostüm analizi detaylı olarak yer almaktadır.

Tablo 2.

İnsaf Hanım'ın Kostüm Çözümlemeleri

Yıl	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
2008	Saten dokuma bej trençkot, kahverengi-bej renkl desenli eşarp	İnsaf hanımın Müfit Mürted ile görüşmeye gittiği sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Trençkot ve eşarp <i>Yan anlam:</i> Resmi, orta yaş üstü –kendini korumak isteyen kadın
	Krem rengi şömizye yakalı, midi boy açık renk kahverengi üzerine minik çiçek desenli pamuklu elbise, bordo renk örgü yekek	İnsaf hanım'ın final sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Elbise ve yekek <i>Yan anlam:</i> Orta yaş üstü ev hanımı, gelecek kaygısı olan kadın

2008	Saten dokuma bej trençkot, kahverengi-bej renkl desenli eşarp	İnsaf hanımın Müfit Mürted ile görüşmeye gittiği sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Trençkot ve eşarp <i>Yan anlam:</i> Resmi, orta yaş üstü –kendini korumak isteyen kadın
	Krem rengi şömizye yakalı, midi boy açık renk kahverengi üzerine minik çiçek desenli pamuklu elbise, bordo renk örgü yekek	İnsaf hanım'ın final sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Elbise ve yekek <i>Yan anlam:</i> Orta yaş üstü ev hanımı, gelecek kaygısı olan kadın
	Genel sahne kostümü üzerine bordo örgü yekek, kırmızı şalvar, açık kiremit rengi yemeni ve yemeniye takılan siyah yapma çiçek	İnsaf hanımın Halet Rezaki'nin evindeki sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Bohçacı kadın <i>Yan anlam:</i> Gizlenmiş, ama abartılı görünen, meraklı
	Fosforlu fıstık yeşili saten çarşaf	İnsaf hanımın kızının eş adaylarına gizlenerek baktığı sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Saklanmak <i>Yan anlam:</i> Gizlenmek isteyen ama daha çok dikkat çeken
2016	Yakası bağcıklı füme üzerine karışık desenli bluz ve evaze midi boy siyah etek	İnsaf hanımın giriş sahnesi kostümü	<i>Düz anlam:</i> Bluz ve etek <i>Yan anlam:</i> Resmi, dik duruşlu , orta yaş üstü kadın
	Midi boy şömizye yakalı kahverengi üzerine minik çiçek desenli önden düğmeli pamuklu elbise, açık kahverengi hırka	İnsaf hanımın genel sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Elbise ve hırka <i>Yan anlam:</i> Resmi, orta yaş üstü –kendini korumak isteyen kadın
	Siyah üstüne karışık desenli bluz, beli lastikli desenli etek, kırmızı yekek ve yemeni	İnsaf hanımın Halet Rezaki'nin evindeki sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Bohçacı kadın <i>Yan anlam:</i> Gizlenmiş, ürkek ve meraklı
	Geniş bebe yakalı büyük pötikare üzerine renkli çiçek desenli daire etekli midi elbise	İnsaf hanımın Müfit Mürted ile görüşmeye gittiği sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Elbise <i>Yan anlam:</i> Dik duruşlu, ürkek, kendine güveni olduğu ispatlamaya çalışan kadın
2023	Genel sahne kostümü üzerine giyilen siyah palto, eşarp ve gözlük	İnsaf hanımın kızının eş adaylarına gizlenerek baktığı sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Saklanmak <i>Yan anlam:</i> Gizlenmek isteyen ama daha çok dikkat çeken
	Şömizye yakalı, midi boy kahverengi üzerine minik çiçek desenli pamuklu elbise, bordo renk örgü yekek	İnsaf hanım'ın final sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Elbise ve yekek <i>Yan anlam:</i> Orta yaş üstü ev hanımı, gelecek kaygısı olan kadın
	Genel sahne kostümünün üzerine koyu mavi saten çarşaf	İnsaf hanımın kızının eş adaylarına gizlenerek baktığı sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Saklanmak <i>Yan anlam:</i> Gizlenmek isteyen ama daha çok dikkat çeken

Tablo 2 incelendiğinde; İnsaf Hanım karakterinin toprak tonu giysiler tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bu rengin tercih edilme nedeninin "orta yaş üstü ev hanımı" vurgusunu yapmak için kullanıldığı düşünülmektedir. Desen olarak yine çiçekli desenler kullanılmıştır. Form olarak bütün

sezonlarda “H” silüetini kullandığı görülmektedir. Renkten ayrı olarak “ev hanımı” vurgusu örgü yelek kullanımı ile de ortaya konulmuştur. Saklanma ve kılık değiştirme sahnelerinde; 2008 ve 2023 sezonlarında fıstık yeşili ve mavi saten kumaştan çarşaf kullanıldığı, 2016 sezonun da ise, gözlük ve gazeteden yararlanıldığı görülmüştür. İnsaf hanım, bazen resmi, bazen ürkek , bazen meraklı bir karakter örgüsündedir ve bu giysilerinde gösterge olarak görülmektedir.

Metinde İnsaf karakteri ana karakterlerden birisi olduğu için tüm olay örgüsünde yer almaktadır. Kızı Gülsün için didinen onun yerini bulması için en uygun damat adayını elleriyle seçen bir anne vurgusu yapılmaktadır. Bohçacı kılığında Halet Rezaki ile görüşmesi, gazete arkasına saklanarak ya da çarşafa girerek Dursun Ali’yi gözlemlenmesi bu durumun göstergesidir. Metindeki İnsaf karakteri ile yönetmen ve kostüm tasarımcıları tarafından sahnelenen İnsaf karakterinin göstergelerinin paralel olduğu anlaşılmaktadır.

Sıtkı Karakteri

İnsaf Hanımın bir odasını kiralayarak hem çalışıp hem okumaya gayret eden, arada evliliği düşleyen ama bir evi geçindirebilecek kazancı olmadığı için; hayatını çalışan bir kadınla birleştirmek isteyen ve bu düşünceyle Gülsün olduğunu bilmeden “Goncağül”e mektup yazıp talip olan, duyguları içine kapalı bir kâtip (Pala, 2009, s. 143) .

Görsel 3.

Sıtkı Karakterinin Kostümleri (Devlet Tiyatroları, 2024).

Görselde yer alan “Sıtkı”nın kostümleri genel olarak incelendiğinde; kostüm değişimlerinin ceket, süveter gibi giysi unsuru eklenerek yapıldığı görülmektedir. 2008 sezonuna ait oyunda ise oyunun yönetmeni Ege Aydın farklı şekilde bir kostüm tasarımı tercih etmiştir. Geçmişle günümüz arasındaki bağlantının kurulmasında kostümden

yararlanmıştır. Kostümlere ait incelemeler aşağıdaki tabloda ayrıntıları ile verilmiştir.

Tablo 3

Sıtkı Karakteri Kostüm Çözümlemeleri

Yıl	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
1997	Beyaz gömlek, koyu kahverengi pantolon	Sıtkı'nın genel sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Gömlek ve pantolon <i>Yan anlam:</i> Genç, sosyoekonomik açıdan dar gelirli
	Genel sahne kostümüne ek olarak kahverengi ağırlıklı ekose ceket	Sıtkı'nın final sahnesi kostümü	<i>Düz anlam:</i> Ceket <i>Yan anlam:</i> Resmi, hedefine ulaşan genç adam
2008	Erkek yakalı (saten detaylı) uzun siyah ceket, beyaz gömlek ve fular, siyah pantolon, fes, baston ve converse ayakkabılar	Sıtkı'nın kılık değiştirme sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Fes, Pantolon- ceket <i>Yan anlam:</i> Gizemli, görünmek istemeyen , eski ve yeni karşıtlığı (Eski İstanbul beyefendisi görünümü ile çağdaş converseeler)
	Kahverengi denim, turuncu T-shirt, krem rengi oversize gömlek ve converse ayakkabı	Sıtkı'nın genel sahne kostümü	<i>Düz anlam :</i> T-shirt, Gömlek ve denim pantolon <i>Yan anlam:</i> Genç, casual, sosyoekonomik açıdan dar-orta gelirli
2016	Beyaz gömlek, kahverengi İspanyol paça pantolon (1970'ler stili) fümelacivert kazayağı desenli (piyede pul)süveter	Sıtkı'nın genel sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Pantolon, gömlek, süveter <i>Yan anlam:</i> Genç, dar gelirli, gizlenen, kendini sakınan
	Genel sahne kostümü üzerine nar çiçeği ceket	Sıtkı'nın final sahnesi kostümü	<i>Düz anlam:</i> Ceket <i>Yan anlam:</i> Genç, enerjik, mutlu
2023	Beyaz gömlek, kahverengi İspanyol paça pantolon kahverengi-krem rengi enine çizgili süveter (1970'ler stili)	Sıtkı'nın genel sahne kostümü	<i>Düz anlam:</i> Gömlek, pantolon , süveter <i>Yan anlam:</i> Genç, dar gelirli, gizlenen, kendini sakınan
	Genel sahne kostümü üzerine kahverengi ceket	Sıtkı'nın final sahnesi kostümü	<i>Düz anlam:</i> Ceket <i>Yan anlam:</i> Resmi, hedefine ulaşan genç adam

Tablo 3'e bakıldığında; 2008 sezonu haricinde geniş yakalı beyaz gömleğin kullanıldığı görülmektedir. Beyaz gömleği kahverengi tonlarında pantolon tamamlamaktadır. Karakterin sosyo-ekonomik durumunu ortaya çıkarmak için çizgili ya da pötikareli triko süveter kullanılması tercih edilmiştir. Kostümü dışarıda geçen sahneler için toprak tonlu, ekose desenli ceketler kullanılmıştır. 2016 sezonuna ait kostüm de ise mercan rengi bir ceket tercih edilerek; daha dinamik ve enerjik bir vurgu yapıldığı düşünülmektedir. Sezonlar arasındaki en farklı sezon ise; 2008 sezonudur. Olay örgüsünün geçtiği dönem olan 70'ler giysi stili dışında Meşrutiyet Dönemi ve günümüz giysi stillerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum yine

“maddiyat ve çıkar temelli” evliliklerin ya da birlikteliklerin geçmişte olduğu gibi günümüzde de olduğunun vurgulandığı düşünülmektedir. Sıtkı karakterine ait kostümlerin kodlarına göre; Sıtkı, kendini sakınan ya da kimi zaman ciddi bir yapıda karşımıza çıkmaktadır. Ancak kostümlerin geneline bakıldığı zaman karakterin sosyo-ekonomik durumunun okunduğu görülmektedir.

Metinde Sıtkı karakteri; Gülsün’e aşiktir ve evlenmek istemektedir. Ancak parası olmadığı için evlenmek istediğini ne Gülsün’e ne de İnsaf Hanıma söyleyememektedir. Gülsün’de Sıtkı’ya aşiktir ama Sıtkı’nın duygularını kestiremediği için Rumuza ilan verir. Hem Sıtkı’nın düşüncelerini anlamak hem de başlarındaki tek erkek olduğu için, Gülsün’e gelen mektuplara bakarak Sıtkı’dan uygun adayları bulmasını isterler. Sıtkı ise Gülsün’ün olduğunu bilmeden kendi mektubunu önerir. Ancak çalışan bir eş istemesi anne-kızı tereddüte düşürür. Daha fazla kendini açık etmek istemeyen Sıtkı, Gülsün’ün adaylarından Dursun Ali ile görüşür. Ancak finalde tüm adayların elenmesi ve Sıtkı’nın sarhoşluğunun etkisiyle duygularını aşması ile Gülsün ve Sıtkı bir birlerine kavuşurlar. Hatta gayri resmi nikahlarını Müfit Mürted’e kıydırırlar (Arayıcı, 2012). Metin ile kostümler aynı doğrultuda göstergeler barındırmaktadır. Sıtkı’nın sosyo-ekonomik düzeyine uygun düşecek giysi parçaları seçilerek, renkler minimize edilmiştir. Sadece final sahnesinde daha fazla renk kullanılmıştır.

Ayşen Karakteri

Adını Ayşe’den Ayşen’e çeviren, hacı annesiyle anlaşamadığı için kurtuluş olarak evliliği seçen, mutlu bir yuva kurabilmek uğruna sıklıkla koca değiştirirken; feleğin çemberinden geçen, şehir gelişirken kenarda kalmış eski bir mahalle dilberidir (Pala, 2009, s. 146).

Görsel 4.

Ayşen Karakterinin Kostümleri (Devlet Tiyatroları, 2024).

Görselde yer alan “Ayşen” in kostümleri genel olarak incelendiğinde; İnsaf Hanım ve Gülsün’ün evindeki

sahnelerde, sahneye çıktığı sahnede ve Refik Mayısöğlü’nu yakaladığı sahnelerde farklı kostümler tercih edildiği görülmüştür. Peruk ve gözlük gibi unsurlarla karakter değişimleri yapılmıştır. Kostümlere ait incelemeler aşağıdaki tabloda ile yer almaktadır.

Tablo 4.

Ayşen Karakterinin Kostüm Çözümlemeleri

Yıl	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
1997	Yeşil ve kahverengi çiçek desenli, U yakalı midi boy elbise	Ayşen’in sahne aldığı sahne kostümü	Düz anlam: Elbise Yan anlam: Canlı, enerjik, gösterişli
	V yakalı ;yakası geniş siyah biye ile geçilmiş kırmızı üzerine siyah desenli midi boy elbise, siyah peruk, gözlük	Ayşen’in Refik Mayısöğlü’nun foyasını ortaya çıkardığı sahne kostümü	Düz anlam : Elbise, Peruk, Gözlük Yan anlam: Gösterişli, gizlenmiş meraklı, kendinden emin
2008	V yakalı siyah üzerine canlı turuncu, sarı, pembe çiçekli dizde biten elbise, kırmızı otriş, mor otriş	Ayşen’in sahne aldığı sahne kostümü	Düz anlam: Sahne kostümü Yan anlam: Canlı, enerjik, gösterişli
	Derin yakalı siyah üzerine kırmızı gül desenli belden kesik mini, desenli parçalı kloş etekli elbise, kızıl saç peruk, elbise içine giyilen kırmızı askılı bluz, tayt benzeri siyah şeffaf çorap	Ayşen’in Refik Mayısöğlü’nun foyasını ortaya çıkardığı sahne kostümü	Düz anlam: Elbise, Peruk Yan anlam: Gösterişli, cesur gizlenmiş meraklı, kılık değiştirmiş, kendinden emin
2016	Geniş şömizye yakalı, dizin üzerinde biten evaze kesim turuncu-krem-tarçın renklerin hakim olduğu küçük çiçek desenli elbise. Elbise yakası kolu ve etek ucunda beyaz üzerine puantiye desenli firfir detayı vardır.	Ayşen’in genel sahne kostümü	Düz anlam: Elbise Yan anlam: Gösterişli, hareketli, parlak, havalı kadın
	Genel sahne kostümü üzerine sarı peruk	Ayşen’in Refik Mayısöğlü’nun foyasını ortaya çıkardığı sahne kostümü	Düz anlam: Peruk Yan anlam: Gösterişli, cesur gizlenmiş meraklı, kılık değiştirmiş, kendinden emin
2023	V yakalı boyundan bağlamalı midi boy bordo renkli evaze kesim elbise. Yakasında kendi kumaşından çiçek broş bulunmaktadır.	Ayşen’in genel sahne kostümü	Düz anlam: Sahne kostümü Yan anlam: Cesur, gösterişli, düzenli
	Omuzları açıkta bırakan prenses yakalı ince bir askı askısı bulunan asimetrik kesim evaze midi boy kırmızı elbise. Omuzlarında, bedeninde ve etek uçlarında firfir/volan unsuru bulunmaktadır. Sarı peruk takılmıştır.	Ayşen’in Refik Mayısöğlü’nun foyasını ortaya çıkardığı sahne kostümü	Düz anlam: Elbise ve peruk Yan anlam: Gösterişli, cesur gizlenmiş meraklı, kılık değiştirmiş, kendinden emin

Tablo 4’de Ayşen karakterinin kostümleri görülmektedir. Kostümlerin renklerinin oldukça canlı renkler olduğu, fırır, volan gibi gösterişli giysi süsleme tekniklerinden yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Desen olarak çiçek ve puatienin tercih edildiği ve Ayşen karakterinin canlı ve feminen karakterini vurgulayan tarzda kostümler kullanıldığı görülmektedir. Giysi formu olarak bele outran “X” silueti sıklıkla kullanılmıştır. Refik Mayısöğlü karakterinin foyasını ortaya çıkarmak için kılık değiştirmiştir ve bunun için genel sahne kostümüne kendi saç rengine tezat bir peruk eklenerek karakter değişimi yapılması tercih edilmiştir. Kostüm kodlarında; Ayşen’in kimi zaman gösterişli, kimi zaman cesur, kimi zaman gizlenen karakterinin ortaya çıkartıldığı görülmektedir.

Metin açısından bakıldığında “Yaşım yirmi beş. Annem hacı. Dünyalarımız ayrı. Baktım ki bir arada olamayacağız, kendimi evliliğe attım... Hayat bu, herkes bir yol seçmek zorunda. Şimdi ayrılıyorum. İlan verdim, yenisini alacağım dan eskisinin hükmü yoktur” diyerek Ayşen karakteri tanıtılmıştır. Ayşen, komşuları gibi konken oynamak, kuaföre gitmek ve kozmetik ürünleri almak ister. Ancak eşi bu isteğe olumsuz bakar hatta cebinden para alan eşine şiddet uygular. Bundan dolayı Ayşen yeni bir eş arayışına girmiştir. Ayrıca, Gülsün’ün mektuplarına bakarken kendisini kandırarak başka adamlara satan eski eşini görmüştür. Final sahnesinde farklı bir kılığa bürünerek ve bıçakla tehdit ederek Gülsün’ü Kenan’dan daha doğrusu Refik’ten kurtarmıştır (Arayıcı, 2012, s. 245). Yönetmen ve kostüm tasarımcısının Ayşen yorumu, yazarın Ayşen yorumu ile paralellik göstermektedir. Ayşen’in renki hayata düşkünlüğü kostümlerde renk, model, dekolte ve kullanılan aksesuarlar ile görselleştirilmiştir.

Halet Rezaki

İmparatorluktan müdevver bir Osmanlı paşasının; Fransız kültürüyle yetişmiş Cumhuriyet çocuğu; iki eşini de başka kişilere kaptıran, genç görünmek sevdasıyla cildini kremleyen, saçlarını boyayıp, briyantınleyip tarayan, kendine baktırmak için üçüncü bir eş ararken gazetede “Goncagül” rumuzlu evlenme ilanını okuyup kaleme sarılan yaşlı bir adamdır (Pala, 2009, s. 144).

Görsel 5.

Halet Rezaki Karakterinin Kostümleri (Devlet Tiyatroları, 2024).

Görselde yer alan “Halet Rezaki” nin kostümleri genel olarak incelendiğinde; Ev sahneleri ve İnsaf Hanım ve kızı Gülsün ile buluşma sahnelerinde farklı kostümlerin tercih edildiği görülmektedir. Genel sahne kostümü üzerine ropdöşambır, bone, yelek gibi giysi unsurları eklenerek/değiştirilerek sahneler arası geçiş yapıldığı anlaşılmaktadır. Kostümlere ait incelemeler aşağıdaki tabloda ayrıntıları ile görülmektedir.

Tablo 5.

Halet Rezaki Karakterinin Kostüm Çözümlemesi

Yıl	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
1997	Beyaz gömlek, siyah pantolon, kahverengi üzeri bordo-hardal desenli saten ropdöşambır, saç bonesi	Halet’in ev sahnesi kostümü	Düz anlam: Gömlek, Pantolon, ropdöşambır Yan anlam: Pimpirikli, kendine özen gösteren, kuralcı
	Beyaz gömlek, kırmızı pantolon askısı, saten dokuma kahverengi takım elbise, kırmızı fular	Halet’in final sahnesi kostümü	Düz anlam: Gömlek, Takım elbise, Fular Yan anlam: Kendine özen gösteren, resmi, kuralcı
2008	Sarı basic T-shirt, kahverengi kanvas pantolon, kısa kollu kırmızı üzerine gold desenli yakası kürklü kaftan, değişik bone ve maskeler, converse	Halet’in genel sahne kostümü	Düz anlam: Pantolon, T-shirt, Ropdöşambır Yan anlam: Farklı, kendine özen gösteren, takıntılı
2016	Lacivert-turuncu-mor renkli geometrik desenli gömlek, mor saten ropdöşambır, bone	Halet’in ev sahnesi kostümü	Düz anlam: Gömlek, Pantolon, Ropdöşambır Yan anlam: Pimpirikli, kendine özen gösteren, kuralcı
	Lacivert-turuncu-mor renkli geometrik desenli gömlek, fume rengi İspanyol paça pantolon, turunculu morlu kemer ve yakada volan detaylı yelek	Halet’in final sahnesi kostümü	Düz anlam: Gömlek, Pantolon, Yelek Yan anlam: Takıntılı, farklı, renkli kişilik
2023	Kırmızı, siyah, krem geometrik desenli, yakası, kolu ve manşetleri kırmızı olan ropdöşambır	Halet’in ev sahnesi kostümü	Düz anlam: Ropdöşambır Yan anlam: Pimpirikli, kendine özen gösteren, farklı
	Beyaz gömlek, kırmızı saten dokuma fular ve yaka mendili, lacivert üzerine beyaz çizgili takım elbise ve ressam şapkası	Halet’in final sahnesi kostümü	Düz anlam: Takım elbise, şapka Yan anlam: Kendine özen gösteren, kuralcı
	Beyaz gömlek, kırmızı saten dokuma fular ve yaka mendili, lacivert üzerine beyaz çizgili takım elbise ve ressam şapkası	Halet’in final sahnesi kostümü	Düz anlam: Takım elbise, şapka Yan anlam: Kendine özen gösteren, kuralcı

Tablo 5’e bakıldığında; ropdöşambırın tüm sezonlarda kullanıldığı görülmektedir. Halet Rezaki’nin bakımına aşırı özen gösterdiğinin vurgulanması için kostüme bone ve maske gibi unsurlar eklenmiştir. Ev dışı sahnelerin kostümleri sezonlar arasında farklılık göstermektedir. 2016 sezonuna ait kostümde dikkat çekici bir yelek ile

tamamlanan kostüm ile “genç kalma-farklı olma” vurgusu hissedilmektedirken 2008 sezonunda karakterin “padişah” soyundan geldiğini vurgulayan kaftan uyarlaması bir kostüm tercih edilmiştir. 2023 sezonunda ise; Halet karakterinin bakımlı olma takıntısının çoraplarının düzgün durması için çorap tutucusu kullandığı dikkat çekmektedir. Kostüm kodlarında; Halet Rezaki’inin kuralcı, kendine özen gösteren, kimi zaman da pimpirikli olduğu görülmektedir.

Metin açısından bakıldığında; Halet Rezaki, Goncağül rumuzuna Osmanlıca kelimeler ile donatarak yazdığı mektup, Gülsün ve İnsaf Hanım tarafından anlaşılmasa da eş adayını değerlendirmeye almaya karar verirler (Arayıcı, 2012). Metin içinde yer alan göstergeler sayesinde eş adayının beyefendi ve kibar olduğu çıkarımında bulunmuşlardır. Anne-kız bohçacı kılığında Halet’in evine giderek daha fazla bilgi edinmek isterler. Kapıyı açında bohçacı kadınları gören Halet, bu semtte ve bu apatmanda öyle şeyler satılmaz diyerek kapıyı kapatmak ister. Tam o sırada, İnsaf Hanım; “Aman ne görüyorum, bu eve gelin geliyor”. Daha da güzel şeyler görüyorum diyerek Halet’in merakını cezbetmiştir. Başta oyun olduğunu düşünen Halet bu kadar detay bilgiyi bilmelerinin mümkün olamayacağına kanaat getirerek, İnsaf ile kızını falcı olarak evine buyur eder. Halet Rezaki eline tabancasını alarak güvenliğini sağladığını söyler ve konuşmalarına devam ederler. Bu sırada içeri girerek krem sürdüğü için sargıladığı bezi çıkarır. Nasıl yaralandınız sorularını yaralanma değil başka bir şey diyerek geçiştirir. Bu arada, İnsaf kızını “Kifaye” karakterine bürünerek över. Kifaye övdükçe, Halet sevinçle el ovuşturur. Ancak gün sonunda, İnsaf ile Gülsün kayınpeder ve dünür olarak gördükleri adamın aslında damat adayı olduğunu öğrenirler. Halet’in bakım ve kremler ile genç kalacağını söylemesine rağmen kimliklerini açıklayarak evlilikten vazgeçerler (Arayıcı, 2012, s. 191-198). Bu bağlamda metinde yer alan göstergelerin ve karakter özelliklerinin kostümlerde de aynı doğrultuda olduğu görülmektedir.

Dursun Ali Karakteri

İmam nikâhlı karısını memlekette bırakıp büyük şehirde zenginlik şansı arayan; harç kararken milyonerliği düşleyen, yerine göre, kendini, usta ya da kalfa diye satan, kat karşılığı yap-satçılığa soyunmak için medeni nikâhla zengin biriyle evlenmeyi hayal eden Karadeniz’li bir inşaat işçisidir (Pala, 2009, s. 145).

Görsel 6’da yer alan “Dursun Ali” nin kostümleri incelendiğinde; kıyafetlerinin çok değişime uğramadığı görülmektedir. Ceket ve şapka gibi giysi unsurları eklenerek sahneler arası geçişin sağlandığı anlaşılmaktadır.

Görsel 6.

Dursun Ali Karakterinin Kostümleri (Devlet Tiyatroları, 2024).

Kostümlere ilişkin detaylı inceleme aşağıdaki tabloda yer almaktadır;

Tablo 6.

Dursun Ali Karakterinin Kostüm Çözümlemesi

Yıl	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
1997	Beyaz üzerine kahverengi ekoseli geniş yakalı gömlek, siyah deri yelek, siyah pantolon, kahverengi kasket	Dursun Ali’nin genel kostümü	<i>Düz anlam:</i> Gömlek, Pantolon, yelek, kasket <i>Yan anlam:</i> Köylü, orta-düşük gelirli
	Genel sahne kostümü üzerine mavi kırçilli ceket, kırmızı üzeri desenli geniş kravat, ceketin yakasına takılan kırmızı karanfil, siyah fötr şapka	Dursun Ali’nin final kostümü	<i>Düz anlam:</i> Ceket, Fötr şapka <i>Yan anlam:</i> Arada kalmış, zorlama, statü değişimi
2008	Siyah deri ceket, gri pantolon, boyuna bağlanan keşan	Dursun Ali’nin genel kostümü	<i>Düz anlam:</i> Pantolon ve deri ceket <i>Yan anlam:</i> Karadenizli, orta gelirli
	Açık yeşil üzerine yeşil yapraklı mor çiçek desenli önü açık bırakılan gömlek, haki yeşili İspanyol paça pantolon	Dursun Ali’nin genel kostümü	<i>Düz anlam:</i> Gömlek, Pantolon <i>Yan anlam:</i> Cesur, abartılı, orta gelirli
2016	Genel sahne kostümü üzerine patlıcan moru saten dokuma ceket	Dursun Ali’nin final kostümü	<i>Düz anlam:</i> Ceket <i>Yan anlam:</i> Cesur, abartılı, parlayan
	Tarçın rengi üzerine krem rengi çizgili gömlek, tarçın rengi pantolon, füme rengi süveter	Dursun Ali’nin genel kostümü	<i>Düz anlam:</i> Gömlek, Pantolon, süveter <i>Yan anlam:</i> Orta gelirli, kasabalı

Tablo 6’ya bakıldığında; Dursun Ali karakterinin diğer karakterlere göre daha farklı yorumlandığı anlaşılmaktadır. 1997 sezonunda kasketi ve deri yeleğiyle daha yöresel/kasabalı bir karakter oluşturulurken, İstanbul’a gelip zengin olma hayali ile fötr şapka, kravat, mendil ve ceket ile sosyal statüsünü olduğundan farklı göstermek istediği vurgulanmıştır. 2008 sezonunda deri ceket ve boyuna takılan keşan ile Karadenizli bir genç olduğu seyirciye gösterilmek istenmiştir. 2016 sezonunda; açık yeşil ve açık mavi üzerine şal desenli gömleği ve parlak ceketini ile “zengin eş” bulmak için kendisine özen gösterdiğini vurgulamaktadır. Ancak gömleğinin yakasını açarak kullanması ve manşetinin ceket kolundan çıkması

aslında bu giyim stilinin kendi stilinden farklı olduğunu düşündürmektedir. Kostümde yer alan kodlara göre Dursun Ali; arada kalmış, zorlama, statü atlamak isteyen ve abartılı olarak okunmaktadır.

Metinde yazar Dursun Ali karakterini; “bu dünyada açık göz olacaksın. Kazığı yemeyecek atacaksın. Hamdül Bey’in yanında çalışıyorum (...) Yaman adam vesselam. Üçe mal ettiği daireyi on üçe satıyor. Kazığı yiyen düşünsün bana ne (...) Biz de mezara kadar işçi kalacak değiliz ya. Kat karşılığı kolluyorum (...) Kismetimi bekliyorum şimdi” sözleri ile anlatmıştır. Kendisi ile ilk buluşmaya gelen Sıtkı karakterine “yapacağı binadan kat sözü” vererek Gülsün’e kendisini övmesini istemiştir”(Arayıcı, 2021, s. 199-201).

Metinde yer alan Dursun Ali karakterinin, İsmi, kullandığı lehçe ve ilk buluşmanın ritimde olması gibi görsel ve işitsel göstergeler karakterin Karadenizli olduğunu göstermektedir. Metnin final bölümünde, talip olduğu Gülsün’ün evine geldiğinde, ustalıktan kalfalığa terfi ettiğini duyurması statü düşünlüğünü vurgulamaktayken, kostümde de; ceket giymesi, kravat takması, kasketini fötr şapka ile değiştirmesi ile kendisine özen gösteren bir iş adamı statüsü vermeye çalıştığının göstergesidir. Ancak, takılan kravatın kısa kalması ya da fötr şapkanın kullanım biçimi gibi görsel kodlar Dursun Ali’nin gerçek statüsü hakkında bilgi vermektedir.

Refik Mayısöğlü

Evlenme vaadiyle ağına düşürdüğü kadınları, balayı yaşadktan sonra para karşılığı satan ve yaptığı iş mesleki yönden ticaret kabul edildiğinden doğal olarak kendini işadamı olarak gören bir adamdır (Pala, 2009, s. 147).

Görsel 7.

Refik Mayısöğlü Karakterinin Kostümleri (Devlet Tiyatroları Dijital Oyun Kütüphanesi)

Görselde yer alan “Refik Mayısöğlü” nun kostümleri genel olarak incelendiğinde; Gülsün ile buluşma sahneleri ve Ayşen tarafından yakalanması sahnelerinde farklı kostümlerin giyildiği görülmektedir. Kostümlere ilişkin detaylı inceleme aşağıdaki tablodadır;

Tablo 7.

Refik Mayısöğlü Karakterinin Kostüm Çözümlemesi

Yıl	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
1997	Koyu renk siyah üzerine beyaz çizgili takım elbise, beyaz gömlek, kırmızı kravat	Refik’in genel sahne kostümü	Düz anlam: Takım elbise, gömlek, kravat Yan anlam: Tehlikeli, özgüvenli, olduğundan farklı görünen
2008	Siyah takım elbise, beyaz gömlek, kırmızı saten fular	Refik’in genel sahne kostümü	Düz anlam: Takım elbise, gömlek, fular Yan anlam: Özgüvenli, dış görünüşüne önem veren, gizemli
2016	Mavi üzerine desenli geniş manşetli gömlek, lacivert ceket, koyu lacivert denim Beyaz geniş yakalı geniş manşetli gömlek, siyah takım elbise	Refik’in genel sahne kostümü Refik’in final sahnesi kostümü	Düz anlam: Takım elbise, gömlek Yan anlam: Özgüvenli, şımarık, kendisini beğenen Düz anlam: Takım elbise, gömlek Yan anlam: Özgüvenli, gizemli, kendisini beğenen
2023	Açık mavi üzerine sarı, turuncu, bordo çiçek desenli geniş yakalı gömlek, bordo İspanyol paça takım elbise, taşlı yüzük Beyaz geniş yakalı gömlek, bordo takım, bordo yelek ve kravat	Refik’in genel sahne kostümü Refik’in final sahnesi kostümü	Düz anlam: Gömlek , takım elbise Yan anlam: Gösterişli, farklı, güvenilmez Düz anlam: Takım elbise, gömlek, kravat Yan anlam: Özgüvenli, dış görünüşüne önem veren

Tablo 7’de Refik Mayısöğlü’nün kostümlerinin çözümlemesi yer almaktadır. 2023 sezonu hariç koyu renk takım elbise tercih edilmiştir. “Bir ticaret” erbabı olarak takım elbise, gömlek ve kravat giyerek “Goncagül”e kendisini istediği gibi tanıtmıştır. 2023 sezonunda ise; 70’lerin modasına uygun olarak sivri büyük yakalı desenli gömlek, bordo takım ve küpesi ile daha genç bir iş adamı görüntsü yakalanmak istenmiştir. Gülsün’ün evine ziyaretinde ise daha resmi bir görüntü için yelek ve kravat ile koyu renk bir bordo bir takım tercih edilmiştir.

Arayıcı, eserinde Refik Mayısöğlü karakterinin kendisini Gülsün’e Kayseri’de çalışan bir dış hekimi olarak tanıtmaktadır ama daha önce Ayşen’e kendisini Nevşehirli bir iş adamı olarak tanıtmıştır. Ayşen’in kendisini tanımasıyla kendini ele vermiştir. Ayşen, Kenan’ı (Refik karakteri kendisini Kenan olarak tanıtmıştır) (Arayıcı, 2012, s. 219). mektuptaki ifadelerinden ve yazısından tanımıştır. Yönetmenler ve kostüm tasarımcıları, metinde yer alan karakterin söz ve hitabet tarzında bulunan “bıçkın delikanlı” lık görsel ve işitsel kodlarının kostüm kodlarında da aynı doğrultuda olduğu anlaşılmaktadır. Kostüm kodlarına göre Refik; tehlikeli, özgüvenli, kendini beğenen, kimi zaman gizemli olarak görülmektedir.

Müfit Mürted

Oktay Arayıcı, Müfit Mürted’i ; yağmur yağacak korkusu ile yaz-kış şemsiyesini yanından ayırmayan, papyonlu, yasalara saygılı ve elli yaşını geçmesine rağmen annesinin sözünden

çıkmayan birisi olarak karakterize etmiştir (Arayıcı, 2012, s. 176).

Görsel 8.

Müfit Mürted Karakterinin Kostümleri (Devlet Tiyatroları Dijital Oyun Kütüphanesi)

Görselde yer alan “Müfit Mürted” in kostümleri genel olarak incelendiğinde; kostüm değişikliğinin giysi unsurlarının eklenip çıkarılması yoluyla yapıldığı görülmektedir. Papyon, şemsiye gibi giysi unsurlarının oyunun sergilendiği tüm sezonlarda kostümün anlamlı bir parçası olarak karakter oluşumuna yardım ettiği görülmektedir. Kostümlere ait detaylı inceleme aşağıdaki tabloda bulunmaktadır.

Tablo 8.

Müfit Mürted Karakterinin Kostüm Çözümlemesi

Yıl	Gösterge	Gösteren	Gösterilen
1997	Beyaz gömlek, kahverengi yelek, kahverengi takım elbise, kırmızı papyon, siyah fôtr şapka ve şemsiye	Müfit'in genel sahne kostümü	Düz anlam: Takım elbise, gömlek, yelek, şapka, papyon Yan anlam: Beyefendi, kuralcı, resmi
2008	Beyaz gömlek, kahverengi saten yelek, Kahverengi kendinden parlak çizgili takım elbise, kırmızı-yeşil saten papyon, şemsiye	Müfit'in genel sahne kostümü	Düz anlam: Takım elbise, gömlek, yelek, papyon Yan anlam: Beyefendi, korkak, kuralcı
2016	Beyaz gömlek, mavi kendinden ekoseli ceket, bej renkli İspanyol paça pantolon, koyu kahverengi saten papyon, şemsiye Beyaz gömlek, somon ve lila rengi ekoseli ceket, bej renkli İspanyol paça pantolon, koyu kahverengi saten büyük saten papyon, şemsiye	Müfit'in genel sahne kostümü	Düz anlam: Takım elbise, gömlek, papyon Yan anlam: Beyefendi, kuralcı, zorlama kibarlık
2023	Geniş yakalı beyaz gömlek, hardal rengi yelek, sarı alt tonlu bej İspanyol paça takım elbise, koyu hardal rengi saten papyon, ekoseli şemsiye	Müfit'in genel sahne kostümü	Düz anlam: Takım elbise, gömlek, yelek, papyon Yan anlam: Beyefendi, kuralcı, resmi

Tablo 8'e göre Müfit Mürted'in kostümlerinde 2016 sezonu haricinde ceket kumaşı ile aynı renk tonlarına sahip yelek kullanıldığı görülmüştür. 2023 sezonunda 70'ler modasına uygun olarak ispanyol paça hardal sarısı bir takım elbise kullanılmıştır. 2016 sezonunda ise; renk ,desen farkı ve daha büyük bir papyon kullanılarak daha renkli bir Müfit Mürted karakterize edilmiştir. Arayıcı'nın yazdığı karakter doğrultusunda, oyun yönetmenleri ve kostüm tasarımcılarının metinde yer alan karakter kodlarına uygun bir karakter çıkardıkları anlaşılmaktadır. Kostüm kodlarına göre Müfit; beyefendi, kibar, resmi ve korkak olarak karakterize edilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Rumuz Goncagül oyununun karakterleri, karakter özellikleri ve karakterin oluşturulmasında kostümlerin rolüne ilişkin genel bir tablo oluşturulmuştur. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere; giysiler ve giysilerin anlamlarının oyunun ve oyun kişinin ortaya çıkarılmasında önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Kostüm tasarımcısının oyuna ilişkin genel bilgileri, karakterlerin sosyo-ekonomik durumları, yönetmen tarafından vurgulanmak istenen karakter özellikleri gibi bilgileri yorumlayarak kostüm tasarımını yapması gerekmektedir. Seyirciler üzerinde, kostümün görsel etkisinin yanında taşıdığı yan anlamlar oyunun ve karakterin seyirciye ulaşmasını sağlayan önemli unsurlardır.

Aşağıdaki tabloda, örneklem olarak incelenen 1997, 2008, 2016 ve 2023 sezonlarında sahnelenen Rumuz Goncagül Oyununa ait karakterlerinin kostümleri Pierce ve Barthes'in göstergebilim analiz yöntemi ile analiz edilmiş olup, farklı sezonlara ait kostüm analizleri derlenerek karaktere özgü kostüm özellikleri çıkarılmıştır.

Tablo 9.

Rumuz Goncagül Karakterleri Kostüm Özellikleri ve Karakterin Kostüme Yansımaları

Karakter	Karakterin Özellikleri	Karakterin Kostüme Yansımaları
İnsaf Hanım	Kocasından kalan emekli maaşıyla zar zor geçinen, evinin kirasını düzenli ödemeyen İnsaf Hanım; rahat yaşamının tek koşulu olarak kızını terchen maddi durumu iyi olan bir erkekle evlendirmek olarak görür.	İnsaf hanımın kostümleri incelendiğinde; genellikle koyu renkli toprak tonlarında önden düğmeli elbise giydiği görülmüştür. Kahverengi tonları, dikkat çekmek istemeyen kişilerin giymeyi tercih ettiği tonlardır. Saçları ensede sıkıca toplanmış, örgü yelekli oldukça geleneksel bir görüntü çizilmiştir. Oyundan bağımsız düşünüldüğünde de bu giysilerin aynı insan grubunu tanımladığı söylenebilir. Orta yaşın üstü, emekli ya da ev hanımı, orta-düşük gelir seviyeli bir kadın olduğu giysilerden çıkarılabilmektedir.

Gülsün	Goncagül rumuzu ile gazeteye evlilik ilanı vererek zengin bir eş bulma hayalindedir. Ancak, ilana başvuruların göründükleri gibi olmamaları ve gerçek aşk işlerin seyrini değiştirecektir.	“Goncagül” rumuzuna uygun bir giyim tarzı vardır. Sade, narin ve dışarıya açılmamış bir tarzı simgeler. Beyaz gömlek üstü jile, nötr renkler, at kuyruğu ya da toplanmış saç ile “hanımefendi” bir görünüm yansıtılmaktadır.
Sıtkı	İnsaf hanımların bir odasında kiracı olarak yerleşen ve Gülsün’e gizli bir aşk besleyen delikanlı	Anadolu’dan büyükşehir gelmiş düşük gelirli bir insan profili oluşturulmak hedeflenmiştir. Gösterişli olmayan gömlek, pantolon ve onun üzerine süveter ya da kahverengi tonlarında ceket ile bu görüntü yakalanmıştır.
Ayşen	Gülsün ve İnsaf’ın arkadaşı ve fikir alışverişi yaptığı komşuları. Refik Mayısöğlü tarafından evlilik vaadi ile kandırılmıştır.	Frapan bir giyim tarzına sahip bir kadındır. İnce çorap, topuklu ayakkabı ve kırmızı tonlara sahip elbiseler tercih edilmiştir. Makyaj ve saç tasarımı da giysileri ile aynı doğrultuda tasarlanmıştır.
Halet Rezaki	Gülsün’ün ilanına cevap veren 261 adaydan birisidir. Halet Rezaki karakteri; genç görülmeye çalışan, bakımlarını aksatmayan bir adamdır. Kendisine bakacak birisini bulmak adına evlenmeyi istemektedir.	Fransız kültürüyle yetiştiği için bu durumu davranışlarına yansıtmaktadır. Evinde ropdöşambır giyerken dışarıda gösterişli takım elbise, fular ve pantolon askıları tercih etmektedir.
Dursun Ali	Gülsün’ün inşaat işçisi damat adaydır. Zengin olma hayali ile Gülsün ile evlenmek istemiş ama onun da maddi durumunun olmadığını anlayınca vazgeçmiştir.	Dursun Ali’nin kostümü hem onun geldiği coğrafya olan Karadenizi hem de sosyal statüsünü gösterir niteliktedir. Düğmeleri açık gömlek pantolon, kasket, keşan gibi unsurlar kostümü oluşturmaktadır.
Refik Mayısöğlü	Kızları evlilik vaadiyle kandırıp onların parasını ele geçiren adaydır.	Briyantınli saçlar, gösterişli takım elbiseler ile dikkat çekmeyi hedefleyen bir görünüm çizmektedir.
Müfit Mürted	Gülsün’e talip olup annesi İnsaf’a gönlünü kapıran adaydır.	Ceketi, yeleği, ütülü pantolonu, gömleği (papyon- eşarp ile tamamlanmış) ve bastonu/şemsiyesi ile tam bir İstanbul beyefendisidir.

Tablo 9 incelendiğinde; 1997, 2008, 2016 ve 2023 sezonlarında sahnelenen Rumuz Goncagül oyunlarının karakterlerine ilişkin kostümleri ve karakterlerin kostüme nasıl yansıdığına dair bilgiler yer almaktadır. Buna göre;

- İnsaf Hanım: Oyuna ait tüm sezonlar incelendiğinde İnsaf Hanım karakterine ait kostümlerin “anne” karakterine ait kodlar taşıdığı söylenebilir. Toprak tonların ağırlıkta olduğu “H” siluet formunda örgü yelek ve eşarp ile ev hanımlığına vurgu yapılmıştır. 2016 sezonuna ait oyunda, diğer sezonlara göre renk seçimi ve tarz açısından biraz daha modern bir görüntü yakalanmıştır. Ensede toplanmış saçlar, topuksuz kapalı

koyu tonda “anne” ayakkabıları ile kostümler tamamlanmıştır. 2008 sezonunda ise; kılık değiştirme sahnelerinde daha dramatik kostüm parçaları kullanılmıştır (fıstık yeşili saten çarşaf, yemeniye takılan siyah iri çiçek vb.)

- Gülsün: “Açılmamış bir gül” Rumuz Goncagül olarak, rumuzuna uygun bir karakter oluşturulmuştur. “X” formunda narin belini ortaya çıkaran dekoltesiz, ölçülü giysiler, beyaz gömlek üstü jile, maksi ya da dizde biten etekler ve toplanmış saçlar karakteri oluşturur. Sezonlar arasında en çok kostüm değişimi 2016 sezonundayken, en farklı kostüm 2008 sezonuna aittir. 2008 sezonunda daha “özgür ruhlu” bir Gülsün karakterize edilip kostümüne yansıtılmıştır.
- Sıtkı: İnsaf Hanımın tek odasını kiralayan ve geçim sıkıntısı yaşayan genç adam. Toprak tonlarında pantolon, çizgili ve küçük kazayağı (piyedeput) desenli triko süveterler, beyaz geniş yakalı beyaz gömlekler ile kombinlenmiştir.
- Ayşen: Canlı, ışıklı ve feminen bir karakter olan Ayşen’in kostümleri de bu karakteri yansıtan niteliktedir. Ayşen; yeşil ve kırmızının en canlı tonları, fırfır, volan detayları ve çiçek desenleriyle ile oyunun en renkli kostümlerini giymiştir.
- Halet Rezaki: Fransız kültürü ile yetişen Osmanlı Paşa torunu ve cumhuriyet çocuğu olarak kendisini önemseyen, bakım yapmayı seven bir karakter olarak ev sahnelerinde ropdöşambır ve bonesi eksik olmamaktadır. 2023 senesinde de çorap tutucu kullanması detayı ile karakterin bakımlı olma özelliğine vurgu yapılmıştır.
- Dursun Ali: Karadeniz’de imam nikahlı eşini bırakarak zengin bir kadın ile evlenip zengin olma hayalini kostümleri ile seyirciye yansıtabilmiştir. 1997 sezonunda kasket ve deri yeleği ile İstanbul’a gelen Dursun Ali; eş adayı ile görüşürken Fötr şapka, ceket, kravat ve mendil gibi kendisini olduğundan daha farklı statüde gösterecek giysi parçalarını kostümüne dahil etmiştir. 2016 sezonunda ise; kendisini farklı gösterdiğinin ipuçları manşetlerinin ceket kolundan çıkması ve gömleğinin düğmesini göğsüne kadar açık kullanmasıyla vermektedir.
- Refik Mayısöğlü: “İş adamı” görüntüsü çizerek Gülsün’ü etkilemeye çalışmaktadır. Koyu renk takım elbise, beyaz gömlek ve kırmızı tonlarda kravat ve fular ile resmi bir iş adamı vurgusu yapılmıştır. 2016 sezonunda, daha casual tarzda bir karakter oluşturulurken; 2023 sezonunda; kırmızı ve bordo tonlarında 70’ler stiline ait İspanyol

paça takım elbise tercih edilmiştir. Gömlek tercihi ise geniş yakalı ve desenlidir. Bu kostüm ile daha genç görünmeye çalışıldığı düşünülebilir. Final sahnesinde ise, ağır bir iş adamı görüntüsü oluşturulmak istenmiştir.

- Müfit Mürted: Kendisini güneşten ve yağmurdan koruyan şemsiyesi, beyefendiliğinin vurgusu tam takım elbisesi papyonu ve fötr şapkasıyla Müfit Mürted karakteri Rumuz Goncagül oyunlarının önemli karakterlerindedir. 2016 sezonunda diğer sezonlardan farklı olarak, somon ve lila renkli ceket ve daha büyük boyuttaki papyonu ile daha vurgulu bir karakter oluşturulmak istenmiştir. 2023 sezonunda ise, 70'ler stili hardal rengi İspanyol paça takım elbise ile dönem stiline bağlı kalındığı anlaşılmaktadır.

Arayıcı'nın, çağdaş bir ortaoyunu olarak nitelendirdiği Rumuz Goncagül oyunu, bir kaç sandalye, bir askılık ve bir çeyiz sandığı gibi basit bir dekor ve karakterlere ait bir kaç kostüm ile sahnelenmesi yazar tarafından uygun bulunmaktadır. Yönetmen ve kostüm tasarımcıları, oyuna ait karakterin; yaşı, sosyal statüsü, oyunun geçtiği dönem gibi görsel göstergeleri içinde barındıracak, aynı zamanda, jest -mimik, replik gibi diğer göstergelerle de uyumlu olacak kostümler tasarlamışlardır. Aynı zamanda kostümlerin metin ile uyumlu olması, kostümünün ve dolayısı ile temsilin başarısını artıracaktır.

Tiyatro kostüm çözümlemesine örnek olan bu çalışma kapsamında; kostümlerin sahnedeki anlamını anlamak, tiyatro deneyimini zenginleştirebilir ve sanatın daha derin katmanlarına ulaşmayı sağlayabilir. Tiyatro kostüm çözümlemesi, tiyatro sanatının farklı yönleriyle ilgilenen birçok kişi ve kuruluş için değerli bir araç olabilir. Örneğin; kostüm tasarımcıları, tiyatro kostümlerinin göstergebilimsel çözümlemesinden faydalanarak karakterlerin ve hikayenin daha bilimsel bir dayanakla sahnede canlandırılmasını sağlayabilir. Bu analiz, tasarım kararlarını desteklemek ve sahnedeki anlamı güçlendirmek için kullanılabilir. Ayrıca, kostüm tasarımının izleyiciye nasıl iletilmesi gerektiği konusunda da rehber olabilir. Bununla birlikte; yönetmen ve oyuncular için, oyun performansının detaylandırarak anlam bulmasına ve karakterlerin daha etkili bir şekilde canlandırılmasına olanak sağlayabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-İ.S.K.Ş.; Tasarım-İ.S.K.Ş.; Denetleme-İ.S.K.Ş.; Kaynaklar-İ.S.K.Ş.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi-İ.S.K.Ş.; Analiz ve/veya Yorum-İ.S.K.Ş.; Literatür Taraması-İ.S.K.Ş.; Yazıyı Yazan-İ.S.K.Ş.; Eleştirel İnceleme-İ.S.K.Ş.; Diğer-İ.S.K.Ş.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept-İ.S.K.Ş.; Design-İ.S.K.Ş.; Supervision-İ.S.K.Ş.; Resources-İ.S.K.Ş.; Data Collection and/or Processing-İ.S.K.Ş.; Analysis and/or Interpretation-İ.S.K.Ş.; Literature Search-İ.S.K.Ş.; Writing Manuscript-İ.S.K.Ş.; Critical Review-İ.S.K.Ş.; Other-İ.S.K.Ş.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Ağaç, S., & Ünlü Çaylak, Ö. (2022). Kostüm tasarımı sürecinin 'Lilith' karakter örneği kapsamında uygulaması. *STAR Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 154-171. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2035086>
- Ambrose, G., & Harris, P. (2012). *Görsel moda tasarımı sözlüğü* (Ç. Sirkeci, Çev.). Literatür Yayınları.
- Arayıcı, O. (2012). *Bütün oyunları* (3. Baskı). Mitos Boyut Yayınları.
- Bedir Erişti, S. D. (2023). *Görsel araştırma yöntemleri teori, uygulama ve örnek* (9.Baskı). Pegem Akademi.
- Bircan, U. (2015). Roland Barthes ve göstergebilim. *SBARD*, 13(26), 17-41. <https://www.coursehero.com/file/120546116/ROLAND-BARTHES-VE-GOSTERGBILIMpdf/>
- Brockett, O. G., & Ball, R. J. (2018). *Tiyatronun temelleri* (M. Akşehir, Çev.). Karakalem Yayınları.
- Civelek M., & Türkay, O. (2020). Göstergebilimin kuramsal açıdan incelenmesine yönelik bir araştırma. *Alanya Akademik Bakış*, 4(3), 771-784. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/954756>
- Demir, E., Kandemir, B., & Temür, C. (2022). Parag Khanna "Yeni dünya düzeni: Yeni yükselen güçler 21. yüzyılda dünyayı nasıl belirliyor?" kitap kapağının göstergebilimsel analizi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 187-199. <https://doi.org/10.47948/efad.1149432>
- Devlet Tiyatroları. (2024). *Rumuz goncagül*. <https://www.devtiyatro.gov.tr/DevletTiyatro/tr/oyundetay/2832?a=rumuz-goncagul>
- Ertan, G., & Sansarcı, E. (2016). *Görsel sanatlarda anlam ve algı* (1. Baskı). Alternatif Yayıncılık.
- İri, E. C. (2022). Oktay Arayıcı'nın rumuz goncagül oyununda metinlerarasılık: Sanatsal Yaratı mirasının yeniden üretimi. *Millî Folklor*, 17(135), 107-118. <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=135&Sayfa=109>

- Jablon, S. (2016). *Historical accuracy in costume design: experiences and perceptions of Broadway costume designers* (Publication No. 15-302) [Doctoral Dissertation, Iowa State University]. IAState. <https://dr.lib.iastate.edu/server/api/core/bitstreams/900f4c68-1ef1-4750-b58f-791a2220a94b/content>
- Kalkan Kocabey, H. (2008). *Tiyatroda göstergebilim* (1. Baskı). E Yayınları.
- Karacaoğlu, Ç. (2019). Hildebrands tarafından 1900'lerin başında bastırılan görsellerin göstergebilimsel açıdan incelenmesi (Tez No. 587303) [Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Karaman, E. (2017). Roland Barthes ve Charles Sanders Peirce'in göstergebilimsel yaklaşımlarının karşılaştırılması. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 9(2), 25-36. <https://doi.org/10.17932/IAU.IAUD.13091352.2017.9/34.25-36>
- Kınay, K. (2019). *Nostalji reklamlarının göstergebilimsel analizi* (Tez No. 622882) [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Kıvılcımlar Şahin, İ. S. (2019). *Tiyatro kostüm tasarım sürecinde web tabanlı bir iletişim modeli geliştirme* (Tez No. 571666) [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Koca, E., & Kırkıncıoğlu, Z., (2016). Denizli ili gelin giyim kuşamının göstergebilimsel açıdan çözümlenmesi. *Journal of Turkish*, 11(8), 247-270. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9569>
- Mutlu, E. (2017). *İletişim sözlüğü* (1. Baskı). Ütopya Yayınevi.
- Öztay, H. (2012). *Özel tiyatrolarda kostüm temin süreçlerinin incelenmesi* (Tez No. 310978) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Pala, B. Ç. (2009). *Oktay Arayıcı'nın oyunlarında geleneksel tiyatronun ve epik tiyatronun izleri bir rejî çalışması "Rumuz Goncağül"* (Tez No. 257043) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Ruşan, T. C. (2019). Bir iletişim dizgesi olarak giyim ve giyime yönelik göstergebilimsel çözümlenmelerdeki değişkenler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 81-96. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.440581>.
- Şener, T., & Dündar, N. (2018). Tiyatro için kostüm tasarım sürecinin analizi. *İdil Dergisi*, 7(41), 61-70. <https://doi.org/10.7816%20/idil-07-41-09>
- Şengezer, O. (1999). *Bence dekor ve kostüm*. ISBN 975-94181-0-X
- Ünal, M. F. (2012). Roland Barthes'da mitlerin okunuşu (Tez No. 324965) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Yağız, N. (2006). 1950-1975 dönemi Türk sinemasında karakter ve tipler: Türk sinemasının Türk toplumuna bakışı (Tez No.204433) [Sanatta Yeterlilik Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.